

Raport privind realizările în domeniile de activitate a Agenției Relații Interetnice pe parcursul anului 2022

Pe parcursul anului 2022 Agenția Relații Interetnice (ARI) a continuat să îndeplinească misiunea de implementare a politicii statului în domeniul relațiilor interetnice și a funcționării limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova, bazându-se pe realizarea angajamentelor din Programul de activitate al Guvernului „Moldova vremurilor bune” și Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2021-2022.

În realizarea obiectivelor stabilite, ARI a colaborat cu autoritățile publice centrale și locale, autoritățile publice autonome, precum și cu organizațiile neguvernamentale și internaționale.

Domeniile de activitate:

- consolidarea relațiilor interetnice;
- dezvoltarea dialogului intercultural și consolidarea identității civice;
- funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova și promovarea diversității lingvistice.

În anul 2022 din 76 de activități incluse în Plan de acțiuni intern al ARI **52** de acțiuni au fost implementate, dar **24** nu s-au realizat din diverse motive.

Implementarea politicilor statului în domeniul relațiilor interetnice

ARI a continuat să promoveze cooperarea între instituțiile guvernamentale pentru a implementa politicile naționale și a onora angajamentele internaționale în domeniul drepturilor minorităților naționale, precum și a desfășurat diverse activități pentru asigurarea drepturilor minorităților etnice, sprijinirea identității etnoculturale a acestora, prevenirea și combaterea discriminării pe motive de rasă, etnie sau apartenență lingvistică.

Strategia de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027 (Hotărârea Guvernului nr. 1464 din 30 decembrie 2016)

În Republica Moldova se continuă procesul de implementare a Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027.

Pe parcursul anului 2022 ARI a participat în cadrul Grupului de lucru interinstituțional creat de către Ministerul Educației și Cercetării la elaborare a **proiectului Programului pentru perioada 2022-2025 (etapa a doua) cu privire la implementarea Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027.**

Acțiunile propuse de către ARI pentru includerea în proiect au fost consultate cu liderii organizațiilor etnoculturale din Republica Moldova, APC, APL, partenerii de dezvoltare.

Proiectul Programului pentru anii 2022 – 2025 privind implementarea Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027 urmează a fi prezentat Cancelariei de stat pentru adoptarea ulterioară de către Guvern.

Scopul Programului este contribuirea la consolidarea relațiilor interetnice și încurajarea diversității incluzive a societății prin participarea minorităților naționale în diverse sfere ale vieții statului, asigurând egalitatea cetățenilor, indiferent de apartenența etnică, culturală, lingvistică etc. și respectând legislația națională și standardele internaționale în domeniu.

Programul își are drept scop să descrie obiectivele și acțiunile ce urmează a fi realizate în cele patru domenii prioritare ale Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027, cum ar fi: Participare la viața publică; Limba ca mijloc de integrare: politicile privind limba de stat și limbile minoritare; Dialogul intercultural și apartenența civică la statul Republica Moldova; Mass-media.

Urmare a implementării, Programul va contribui la abordarea următoarelor probleme și provocări curente:

- Nivelul insuficient de participare a minorităților naționale/etnice la viața publică;
- Eficiență scăzută a organelor consultative, care includ persoanele aparținând minorităților naționale, în special la nivel local;
- Insuficiența de date dezagregate cu privire la minoritățile naționale/etnice;
- Cunoașterea limitată a limbii române de către reprezentanții minorităților naționale/etnice;
- Nivelul insuficient de cunoștințe ale diferitelor grupuri din societate cu privire la diversitatea culturală, lingvistică, istoria și tradițiile minorităților naționale;
- Acces limitat la programele de calitate în limbile minorităților naționale și nivelul insuficient de promovare a diversității în mass-media.

Finanțarea acțiunilor prevăzute în cadrul prezentului Program se va efectua pe principiile de sinergie și complementaritate din contul și în limitele mijloacelor aprobate anual în bugetul public național și cele atrase, inclusiv de la partenerii de dezvoltare etc.

Deși al doilea Program pentru anii 2022-2025 pentru implementarea Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova nu a fost încă adoptată, în Planul de activitate al ARI pentru anul 2022 au fost incluse acțiuni, care au facilitat procesul de integrare a minorităților naționale în 4 domenii prioritare ale Strategiei. Preocupările principale ale ARI rămân a fi **sporirea participării minorităților naționale în viața publică, studierea limbii române și a limbilor minorităților naționale de către cetățenii alolingvi, prevenirea și combaterea tuturor formelor de discriminare față de minoritățile etnice de pe teritoriul Republicii Moldova.**

Aspectele ce țin de domeniul relațiilor interetnice necesită implicarea și susținerea nemijlocită a reprezentanților minorităților naționale, participarea acestora, astfel ARI a continuat conlucrarea cu asociațiile obștești etnoculturale ale minorităților naționale, prin intermediul Consiliului coordonator al organizațiilor etnoculturale (care constituie din 74 de lideri ai organizațiilor etnoculturale acreditate pe lângă ARI). ARI asigură activitatea, consolidează capacitățile Consiliului coordonator și implică membrii acestuia în procesul de elaborare a documentelor de politici care le privesc și afectează interesele. Membrii Consiliului coordonator au participat la elaborarea Programului pentru anii 2022 – 2025 privind implementarea Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027 și Programului pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025. În anul 2022 au avut loc două ședințe ordinare a Consiliului coordonator pentru examinarea rezultatelor activității acestui organ consultativ, precum și identificarea priorităților și necesităților pentru realizarea acțiunilor comune cu ARI.

În activitatea sa cu societate civilă ARI pune accent pe crearea Consiliilor Coordonatoare al organizațiilor etnoculturale la nivel local, educația tinerilor în spiritul valorilor europene ce țin de domeniul relațiilor interetnice. În acest context pe parcursul perioadei de referință au fost efectuate vizite de lucru în mun. Bălți și raionul Soroca unde au fost create Consiliile coordonatoare locale cu atragerea tinerilor lideri în componența lor.

ARI a continuat organizarea evenimentelor etnoculturale pentru facilitarea și extinderea dialogului intercultural, păstrarea identității naționale, promovarea tradițiilor și patrimoniului cultural a minorităților etnice. În anul 2022 au fost organizate acțiuni tradiționale cu ocazia: Zilei Internaționale a Limbii Materne, Zilei Internaționale a Romilor, Zilelor Scrisului și Culturii Slave în Republica Moldova, Zilei Copilului, etc.

Întru realizarea programelor socio-culturale ale organizațiilor etnoculturale, pe parcursul perioadei de referință, în incinta Casei Naționalităților în parteneriat cu organizațiile etnoculturale ale minorităților etnice s-au desfășurat circa **93** de activități: seminare, mese rotunde, training-uri, expoziții de artă plastică și artizanat, manifestări de promovare a obiceiurilor și tradițiilor naționale. **33** de activități, care au reunit circa **4350** de participanți, au fost organizate cu cofinanțare din partea ARI. Volumul total de mijloace financiare alocate de ARI pentru susținerea organizațiilor etnoculturale a ajuns la **330.0 mii lei**. În anul 2022 **22** de organizații etnoculturale și estimativ **2 000** de membri ai acestora au devenit beneficiari de susținere statutară. **172** de cărți/materiale didactice la fel au fost editate cu susținere financiară din partea ARI.

În contextul eforturilor orientate spre dezvoltarea dialogului intercultural și consolidarea relațiilor de prietenie între reprezentanții diferitor etnii de pe teritoriul Republicii Moldova, în anul 2022 a fost organizată cea de-a XXI-ea ediție a Festivalului Republican al Etniilor "Unitate prin diversitate". Festivalul s-a desfășurat pe data de 17 septembrie la Taraclia, și pe 18 septembrie în Chișinău. La

ediția din anul curent au participat cca 45 de organizații etnoculturale ce reprezintă 35 de etnii.

În scopul informării și sensibilizării publicului larg privind efectele negative ale stereotipurilor și discriminării și pentru difuzarea mesajului toleranței și culturii păcii între cetățeni, ARI tradițional facilitează desfășurarea unor manifestări cu prilejul Zilei internaționale de comemorare a victimelor Holocaustului, Zilei Internaționale a Toleranței, Zilei internaționale a drepturilor omului, etc.

În anul 2022 Săptămâna Memoriei Holocaustului s-a desfășurat în perioada 24 – 30 ianuarie în contextul implementării *Planului de acțiuni pentru anii 2021-2024 privind promovarea memoriei Holocaustului și a culturii toleranței în vederea combaterii rasismului, antisemitismului, xenofobiei și altor forme de intoleranță (HG 80/2020)*.

Pe 27 ianuarie 2022 la Monumentul victimelor fascismului a avut loc ”Miting requiem” de comemorare a victimelor Holocaustului organizat sub patronatul Primului-ministru al Republicii Moldova. La eveniment au fost prezenți înalți oficiali de stat, deputați, reprezentanți ai corpului diplomatic și ai asociațiilor etnoculturale ale minorităților naționale, elevi, studenți etc.

Săptămâna memoriei a debutat cu inaugurarea expoziției de fotografie „*Rabinii Europei în timpul Holocaustului*” în incinta Casei Naționalităților pe lângă ARI. Printre alte evenimente desfășurate în cadrul Săptămânii Memoriei 2022 menționăm:

- masă rotundă “Trecutul istoric al comunității rome. Holocaust - genocid împotriva romilor”, organizat de ARI;
- inaugurarea Memorialului victimelor Holocaustului, la Cimitirul evreiesc din or. Bender;
- prezentarea spectacolului „*Străinul*” în incinta Centrului Cultural Evreiesc “Kedem”, etc.

La data de 4 august 2022 în contextul Zilei Europene de Comemorare a Holocaustului împotriva Romilor în cel de-al II-lea război mondial, în incinta Casei Guvernului, a fost organizată o masă rotundă. La lucrările mesei rotunde au participat deputați ai Parlamentului Republicii Moldova, reprezentanții instituțiilor statului, reprezentant al misiunii ONU, liderii comunității rome și mediatori comunitari. Incluziunea socială a romilor din Republica Moldova și combaterea discriminării au fost principalele subiecte, discutate în cadrul acestui eveniment.

La data de 9 decembrie 2022 în contextul desfășurării Campaniei internaționale de combatere a violenței în familie și în bază de gen “*16 zile de activism împotriva violenței în bază de gen*” și cu prilejul *Zilei Internaționale a Drepturilor Omului*, ARI a organizat o masă rotundă ”Împreună suntem uniți împotriva violenței”, în parteneriat cu Centrul Internațional „La Strada”. La eveniment au participat femei din cadrul organizațiilor etnoculturale din Republica Moldova și mediatori comunitari.

Realizarea proiectelor pentru îmbunătățirea competențelor lingvistice și cunoașterii limbii române în rândul populației alolingve, continuă să prezintă o relevanță deosebită pentru ARI în procesul de implementare a politicii de stat privind consolidarea relațiilor interetnice.

ARI a continuat cooperarea cu Asociația Națională a Trainerilor Europeni din Moldova (ANTEM) prin intermediul a mai multor proiecte privind învățarea limbii române de către reprezentanții minorităților naționale.

În anii 2021 și 2022 respectiv, ARI a susținut financiar crearea a două grupuri de adulți pentru studierea limbii române, alocând ANTEM 100 mii lei.

La data de 23 septembrie 2022, ARI în parteneriat cu ANTEM, și cu suportul financiar al USAID, a lansat un proiect separat “Instruirea lingvistică a tinerilor, reprezentanți ai grupurilor etnice din Republica Moldova și refugiați din Ucraina”. Timp de 5 luni, în perioada septembrie 2022 – ianuarie 2023, programul a oferit condițiile necesare pentru îmbunătățirea competențelor lingvistice ale 75 de tineri, cu vârsta cuprinsă între 18-35 de ani, inclusiv refugiați din Ucraina. Procesul de instruire a inclus lecții cu tutori, cluburi de discuții și consultații pentru beneficiari.

În anii 2021-2022 ANTEM cu susținerea ARI a oferit gratuit un program de instruire la distanță la limba română prin intermediul platformei invat.antem.org pentru **350 de cursanți** (profesori, medici, funcționari, tineri, care sunt angajați sau doresc să rămână acasă și să se angajeze în structurile de stat). Cursanții au beneficiat de cursuri de învățare a limbii române la distanță la nivelele A1-A2 și B1. Beneficiarii sunt reprezentanți ai minorităților etnice din sudul, nordul și centrul RM, din 24 de localități: Chișinău, Ceadâr-Lunga, Comrat, Tiraspol, Chirsovo, Gaidar, Avdarma, Taraclia, Tvardița, Valea Perjei, Leova, Bălți, Soroca și Bender, Edineț, Chirsovo, Dezghinja, Baurci, Cotovscoe Etulia, Corten, Râșcani, Cișmichioi, Basarabeasca

Prin Hotărârea Guvernului nr. 576 din 3 august 2022 a fost aprobat *Programul pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022 -2025*.

Elaborarea acestui Program reflectă al patrulea ciclu consecutiv de planificare a acțiunilor pe termen mediu pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova, precedentele cicluri acoperind perioadele 2007-2010, 2011-2015 și 2016-2020.

Programul este un document de politici publice ce include obiective și acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova ce urmează a fi realizate în domeniile prioritare cum ar fi: educație; sănătate; muncă și dezvoltarea antreprenoriatului; protecție socială și locuințe; participarea romilor în viața publică; combaterea discriminării; cultură și mass-media; activitatea mediatorilor comunitari. Astfel, Programul prevede realizarea unui set de intervenții și acțiuni pentru a contribui la creșterea calității vieții și îmbunătățirea situației socio-economice a populației de etnie romă.

Implementarea acestui Program urmărește soluționarea problemelor și dificultăților cu care se confruntă populația de etnie romă din Republica Moldova, preconizând că populația de etnie romă va deveni mai incluzivă din punct de vedere social și economic și mai bine reprezentată în societate, precum și va fi păstrată identitatea sa culturală.

Urmare a adoptării Programului ARI a inițiat colaborarea cu APL privind elaborarea și aprobare a planurilor de acțiuni locale pentru susținerea populației de etnie romă, acordând APL suport metodic.

Un instrument aplicabil cu referire la comunitatea de etnie romă este *institutul mediatorului comunitar*, care îndeplinește o importantă sarcină în consolidarea comunității romă prin asigurarea unui echilibru în cooperarea dintre instituțiile statului și comunitate, facilitând comunicarea și colaborarea dintre aceștia. Instituția mediatorului comunitar s-a dovedit a fi cel mai eficient instrument pentru promovarea incluziunii romilor și integrarea lor în societate, inclusiv a femeilor române.

Recunoscând rolul și plus valoarea a activității serviciului mediatorului comunitar pentru comunitățile romilor, ARI continuă să mențină un dialog intens cu autoritățile publice locale în vederea angajării, dezvoltării serviciului de mediator comunitar reieșind din necesitățile locale, pentru a spori rolul acestora în procesul facilitării accesului romilor la serviciile publice oferite de către stat (asistență socială, educație, asistență medicală, încadrare în câmpul muncii etc.).

La situația din decembrie 2022, în Republica Moldova sunt angajați 46 de mediatori din cele 54 funcții planificate.

ARI, fiind o instituție responsabilă de monitorizarea, supervizarea și instruirea mediatorilor comunitari, în perioada de raportare s-a implicat activ în activitățile axate pe promovarea și abilitarea mediatorilor comunitari romi.

Astfel, întru formarea continuă a mediatorilor comunitari, ARI în comun cu partenerii de dezvoltare (GIZ, USAID) a organizat un șir de sesiuni de formare, cu participarea a 46 mediatori comunitari, care s-au focusat pe activități de instruire privind:

- portfoliul mediatorului comunitar în Republica Moldova, misiunea și funcțiile de bază, rolurile și drepturile acestora, normele etice și de conduită, instrumente de lucru ale mediatorilor comunitari;
- Bune practici, probleme, provocări în activitatea mediatorului comunitar;
- Monitorizarea, evaluarea și supervizarea activității mediatorului comunitar;
- Standardele în domeniul drepturilor omului, legislația în vigoare și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, etc.

În perioada 28-29 aprilie 2022 ARI în comun cu Centrul Național al Romilor, Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității și Consiliul Europei a organizat Atelierul „*Standarde în domeniul drepturilor omului. Măsuri în adresarea discriminării, discursului de ură și a crimelor de ură, mecanisme și instituții*”, adresat mediatorilor comunitari romi

care contribuie, prin mediere și sprijin, la asigurarea persoanelor de etnie romă cu serviciile de asistență necesare. Programul de instruire a oferit mediatorilor comunitari oportunitatea de a-și consolida cunoștințele teoretice și practice privind discriminarea rasială, discursul de ură, instituțiile unde ar putea depune plângere; instrumentele în adresare a infracțiunilor motivate de ură și a discriminării; standardele internaționale și politicile naționale în domeniul protecției drepturilor minorităților naționale etc.

ARI a elaborat *Ghidul pentru familiile de romi* menit să contribuie la abilitarea practică a familiilor de romi în vederea diminuării deficiențelor în asistență a populației rome privind dreptul lor la integrarea comunitară. Ghidul a fost repartizat comunităților de romi prin intermediul mediatorilor comunitari.

Totodată, mediatorii comunitari au primit *Îndrumarul în combaterea discriminării, discursului de ură și a crimelor de ură*, elaborat de către Coaliția pentru Incluziune și Nediscriminare (CIN).

În cadrul proiectului „Consilierea Guvernului Republicii Moldova în politici economice” implementat de GIZ a fost realizat *Raportul privind analiza statutului mediatorului comunitar* – studiu realizat pentru identificarea necesității de a consolida capacitățile mediatorilor comunitari din Republica Moldova, în vederea asigurării unei intervenții profesionale în realizarea incluziunii social-economice a populației de etnie romă.

În temeiul recomandărilor expuse în acest raport ARI ca instituție responsabilă de elaborarea propunerilor privind numărul mediatorilor comunitari pe autorități publice locale, conlucrează cu Ministerul Finanțelor asupra examinării posibilităților de a suplini numărul existent de mediatori comunitari (54 de unități) cu 28 de unități suplimentare și de a aloca mijloace financiare suficiente în vederea asigurării activității acestora.

În contextul gestionării crizei refugiaților declanșate de războiul din Ucraina ARI susține organizațiile etnoculturale ucrainene acreditate pe lângă instituției, care acordă asistență persoanelor refugiate din Ucraina prin diferite acțiuni de binefacere și alte modalități de implicare.

În colaborare cu organizațiile neguvernamentale etnoculturale ARI acordă ajutor informațional refugiaților ucraineni, implicându-i, printre altele, în diverse activități.

Evenimente de caritate și de integrare socială a refugiaților din Ucraina desfășurate cu susținerea ARI:

- sărbătoare pentru copiii ucraineni și mamele acestora organizată cu prilejul Zilei copilului la data de 3 iunie 2022 în incinta Casei Naționalităților de către Comunitatea ucrainenilor din Republica Moldova, Mișcarea Culturală a ucrainenilor ”Letopisețul”, în parteneriat cu ARI cu înmînarea cadourilor și coletelor cu produse alimentare;
- sărbătoarea ”Ziua NUMELUI” organizată la data de 29 iulie pentru 50 de copiii refugiați din Ucraina de A.O. Mișcarea Culturală a Ucrainenilor din Moldova “Letopisețul” și Comunitatea Ucrainenilor din Moldova, în

parteneriat cu ARI, cu participarea Comunității Evreilor din Moldova, Institutului pentru Inițiative Strategice, Platformei Tineretului pentru Solidaritate Interetnică din Moldova și Comunității Ruse din Moldova, care au contribuit prin oferirea de cadouri pentru copii;

- Ziua Ucrainei în Moldova, marcată la Chișinău la data de 20 august 2022. Evenimentul a avut ca scop aprofundarea cooperării între cele două țări și popularizarea culturii Ucrainei și Republicii Moldova și a fost organizat de Congresul național al ucrainenilor din Moldova, în parteneriat cu Înaltul comisariat pentru refugiați, Ambasada Ucrainei în Republica Moldova și ARI. În cadrul evenimentului s-au desfășurat panouri de discuții, cursuri de master class, spectacole și proiectări de filme;
- La data de 25 noiembrie 2022 ARI în comun cu Liceul teoretic cu profil ucrainean „M. Koțiubinski” din Chișinău a organizat în incinta Casei Naționalităților un eveniment de amploare – 30 de ani de la fondarea liceului. La eveniment au participat, printre altele, elevii și părinții din Liceu, care sunt cu statut de refugiat. Manifestarea a avut un impact de consolidare a relațiilor interetnice, dar și de integrare temeinică a refugiaților din Ucraina în Republica Moldova. Evenimentul a fost susținut de Comunitatea ucraineană din RM și Ambasada Ucrainei în Republica Moldova.